

EDVARDAS GUDAVIČIUS APIE LDK BAJORIJOS KARINĘ FUNKCIJĄ

Karo tarnyba buvo bajorystės pagrindas, taigi bajoras pirmiausia turėjo būti karys. Lietuvius kaip karius XVI a. smulkiausiai apibūdina lenkų šaltiniai. Jie piešia gana liūdną vaizdą, bet tai neabejotinai labai šališkas piešinys. [...] Didelei bajorų daliai esant neturtingai, Lietuvos kariuomenė ypač gero vardo neturėjo ir dėl savo margos ginkluotės. [...] Užsienio stebėtojams krito į akis lietuvių karių siekimas pasipuošti ir gražiai pasirodyti. Šią iš pažiūros paikybę lėmė griežti reikalavimai, kurie daugeliui bajorų ekonomiškai buvo per sunkūs. Todėl po parodomąjį surikiavimo prasidėdavo tarnų, žirgų ir kitų išteklių siuntimas namo, ką desperatiškai siekia uždrausti jau I Lietuvos Statutas. Taip funkcionavo Lietuvos riterių kariuomenė, susikūrusi tuomet, kai Vakarų Europoje iš gyvenimo ji jau traukė.

Kiek šis gyvenimas leido Lietuvos bajorams pažinti riterystės kasdienybę? Jau Kazimiero 1447 m. privilegijoje atsirado straipsnis, leidžiantis išvykti į užsienį riterių įgūdžiams įgyti. Tuo tarpu tai buvo reikalinga ponų jaunuomenei. XVI a. jau pasitaikydavo užsienyje gyvenančių bajorų. Zigmantas Herberšteinas mini lietuvi prancūzų grafo palydoje. Žinoma, labiausiai buvo pažįstama Lenkija, labiausiai ir buvo perimami jos bajorų įpročiai. Pačioje Lenkijoje riterystės sankloda ir samprata buvo paviršutiniškos, juo labiau jos tokios buvo Lietuvoje. Todėl ir riterių ideologija, truputį pasiekusi ponus, bajorijoje nepaplito, o riterio terminas tapo tik labai ribotu bajoro termino sinonimu. Ir vis dėlto apie Lietuvos bajorų europinio mentaliteto pagrindus galima kalbėti.

Edvardas Gudavičius, „Kas buvo XVI amžiaus bajorija?“, in: Edvardas Gudavičius, *Lietuvos europėjimo keliais: istorinės studijos*, Vilnius: Aidai, 2002, p. 173–175.